

ELEKTRONIČKA ZVUČNA KNJIGA U NARODNIM KNJIŽNICAMA KOJE KORISTE KNJIŽNIČNI SUSTAV ZAKI

E-AUDIOBOOK IN PUBLIC LIBRARIES USING THE ZAKI LIBRARY SYSTEM

Jasmina Kenda Knjižnice grada Zagreba
jasmina.kenda@kgz.hr

UDK / UDC: 004.087:027.022

Prethodno priopćenje / Preliminary communication

<https://doi.org/10.30754/vbh.68.1.1422>

Primljeno / Received: 31. 1. 2025.

Prihvaćeno / Accepted: 3. 3. 2025.

Sažetak

Cilj. Cilj rada utvrditi je prednosti i nedostatke elektroničkih zvučnih knjiga kao knjižnične građe u narodnim knjižnicama koje koriste knjižnični sustav ZaKi. Svrha je rada tematizirati format elektroničke zvučne knjige dostupne na daljinu bez ograničenja skupine korisnika, format koji u Hrvatskoj još nije široko zastupljen u narodnim knjižnicama i predmet je analize ovog rada.

Pristup/metodologija. U radu je prikazan povijesni pregled zvučnih knjiga, njihov razvoj, uloga i važnost u današnje vrijeme, vrednovanje zbirke elektroničkih zvučnih knjiga u narodnim knjižnicama koje za poslovanje koriste knjižnični sustav ZaKi, analiza dostupnosti i posudbe navedene građe i ispitivanje mišljenja knjižničara koji rade u knjižničnom sustavu ZaKi o elektroničkim zvučnim knjigama. Povijesni pregled selektivno je obuhvatio dostupnu relevantnu literaturu i relevantne mrežne izvore podataka. Opis i analiza zbirke i korištenja elektroničkih zvučnih knjiga provedeni su metodom kvantitativnog i kvalitativnog vrednovanja zbirke na temelju podataka dostupnih iz knjižničnog sustava ZaKi i obuhvatili su sve narodne knjižnice koje se koriste tim knjižničnim sustavom. Okosnica istraživanja bila je analizirati trenutačnu ponudu elektroničkih zvučnih knjiga u narodnim knjižnicama koje za knjižnično poslovanje koriste knjižnični sustav ZaKi. Provedeno je i ispitivanje mišljenja knjižničara (ravnatelja/voditelja nabave) navedenih knjižnica o potrebi uvrštavanja tog formata u knjiž-

nične fondove.

Rezultati. Kvantitativna analiza pokazala je da vrlo mali broj narodnih knjižnica uvrštava u fond elektroničke zvučne knjige. Knjižnice koje su uvele tu vrstu građe u svoj fond bilježe povećanje posudbe izvan uobičajenog radnog vremena fizičkog prostora knjižnice te su privukle određeni broj korisnika koji do tada nisu bili članovi knjižnice. Dnevna i mjesečna posudba tog formata u porastu je. Analiza ispitivanja mišljenja knjižničara pokazala je da su prepreke za uvođenje nove vrste građe u knjižnice koje to još nisu napravile nedovoljne informatičke kompetencije knjižničara, kao i velika potreba za dodatnom edukacijom vezanom za sve segmente knjižničkog poslovanja koje se odnosi na *e*-građu.

Originalnost/vrijednost. Prikazana analiza podataka može poslužiti knjižnicama koje izgrađuju zbirku elektroničke zvučne knjige kao mogući model vrednovanja zbirke, a knjižnicama koje ne nabavljaju tu vrstu građe kao dodatni poticaj razmišljanju o mogućnostima proširenja usluga pristupa građi na daljinu za korisnike.

Ključne riječi. elektronička zvučna knjiga; narodne knjižnice; pristup građi na daljinu; upravljanje zbirkom; vrednovanje zbirke

Abstract

Objectiv. The aim of this paper is to determine the advantages and disadvantages of electronic audiobooks as library material in public libraries using the ZaKi library system. The purpose of the paper is to discuss the format of an electronic audiobook accessible remotely without user group restrictions, a format that is not yet widely represented in public libraries in Croatia and is the subject of the analysis of this paper.

Approach/Methodology. The paper provides a historical overview of audiobooks – their development, role and significance today, based on selective overview of relevant literature and online sources. Paper also presents an evaluation and analysis of electronic audiobook collections in public libraries that use the ZaKi library system, and opinions of librarians working with the ZaKi system regarding electronic audiobooks. The evaluation and analysis of the collection and the usage of electronic audiobooks were conducted using quantitative and qualitative evaluation methods based on data from the ZaKi library system, and it included all public libraries that use this library system. The main objective of the research was to analyze the current offer of e-audiobooks in public libraries using ZaKi. Additionally, authors conducted a survey among librarians (directors/acquisition managers) from these libraries regarding the necessity of including this format in library collections.

Results. Quantitative analysis showed that only a few public libraries include e-audiobooks in their collection. Libraries that have introduced this type of material into their collection recorded an increase in circulation outside regular working hours of physical library space and attracted a number of patrons who were not library members previously. Daily and monthly circulation of this format is on the rise. The analysis of librarian opinions showed that the obstacles to the introduction of this new type of material in libraries that have not yet done so are insufficient IT competencies among

librarians, as well as a strong need for additional education in all aspects of library management related to e-materials.

Originality/Value. The presented data analysis can serve as a potential model for libraries developing e-audiobooks collections. For libraries that do not yet acquire this type of material, may provide additional motivation to consider the possibilities of expanding remote access services for their patrons.

Keywords. e-audiobooks; collection evaluation; collection management; public libraries; remote access to materials

1. Uvod

Format zvučne knjige uobičajena je vrsta knjižnične građe koja je zastupljena u knjižničnim zbirkama narodnih knjižnica Europe i Sjedinjenih Američkih Država već desetljećima. Razvojem tehnologije u digitalno doba format je evoluirao iz oblika građe koji je snimljen na materijalnom mediju (kazeta, ploča, CD-ROM) u format građe dostupne na daljinu (elektronička zvučna knjiga). Taj dio nakladničke industrije trenutačno je najbrže rastuća grana nakladništva, pa u Europi postoje zemlje (naprimjer, Švedska) u kojima je prodaja zvučnih knjiga nadmašila prodaju tiskanih knjiga u pojedinim razdobljima (Phillips i Kovač, 2024: 45).

Zvučna knjiga vrsta je građe koja je bila tradicionalno zastupljena i u fondovima narodnih knjižnica Republike Hrvatske, najčešće snimljena na materijalnom mediju koji se posuđuje korisnicima. Broj naslova koji je izdavan u tom formatu varirao je u različitim razdobljima. Jedan broj narodnih knjižnica još uvijek u svojim zbirkama pohranjuje i nudi na posudbu tu građu.¹ Živković (2012: 125) navodi potrebu ispunjavanja temeljnih knjižničnih zadataka kao i osiguravanja dostupnosti građe u digitalnom okruženju i ističe upravo knjižničare kao nositelje promjena u informacijskom društvu.

Prema Nacionalnom muzeju američke povijesti (engl. *National Museum of American History*)² prvi zvučni snimak govorene riječi načinio je Thomas Alva Edison 1877. godine, nakon izuma fonografa a prvi fonografski zapis bio je zvučni snimak poznate dječje brojalice „Mary had a little lamb“. Snimak je dostupan na Projektu Gutenberg u trajanju od 17 sekundi pod nazivom The Project Gutenberg eBook Audio: Mary Had a Little Lamb, by Thomas A. Edison, gdje je kao godina snimke navedena 1927. godina.³

---

¹ Na primjer mrežni katalog Knjižnica grada Zagreba na dan pristupa 30. 1. 2025. godine prikazuje 733 jedinica zvučne građe koja podrazumijeva građu na materijalnom nositelju.

² National Museum of American History [pristup: 2025-02-27] Dostupno na: <https://american-history.si.edu/press/fact-sheets/early-sound-recording-collection-and-sound-recovery-project>

³ Projekt Gutenberg [pristup: 2025-01-30] Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/ebooks/10137>

Udruga proizvođača zvučnih knjiga (engl. *Audio Publishers Association*) navodi da prvu zbirku zvučnih knjiga namijenjenu osobama oštećena vida nazvanu „Govoreće knjige“ objavljuju Američko udruženje slijepih i Kongresna knjižnica u Washingtonu 1932. godine i ta izdanja smatraju se pravim početkom razvoja tog formata (*A History of audiobooks*, 2023). Prvi autori objavljeni u zvučnom izdanju na gramofonskim pločama bili su Helen Keller, Edgar Allan Poe i William Shakespeare, kao i dijelovi *Deklaracije o nezavisnosti* i *Biblije*. Zvučne knjige postaju komercijalno dostupne tek dva desetljeća kasnije posredstvom nakladničke kuće Caedmon Records. Od 60-ih godina 20. stoljeća zvučne knjige dostupne su i na kazetama, a u idućem desetljeću postaju uobičajena vrsta građe koju američke narodne knjižnice nude svojim korisnicima.

Zvučne su se knjige uobičajeno pojavljivale kao kraćene inačice tiskanog teksta zbog ograničenja kapaciteta analognog formata. Iz tog vremena datiraju i hrvatska diskografska izdanja zvučnih knjiga, uglavnom dječjih naslova i poezije, što se komplementarno vezivalo za tadašnju kulturu slušanja radija i zapažena ostvarenja njegove dramske i dokumentarne proizvodnje. U 1990-ima su magnet-ske vrpce zamijenjene CD-ovima, zvučne knjige su digitalizirane, no unatoč tome ostale su na materijalnom nosaču zvuka i prodavale su se u specijalnim odjelima knjižara. Živković (2001: 174–175) donosi povijesni pregled razvoja tog formata. Zvučne knjige sadržavale su najčešće tekstove za djecu ali bilo je i izdanja namijenjenih odraslima, kao što su ozvučene pripovijetke Ksavera Šandora Gjalskoga, Ivane Brlić Mažuranić, Ivana Devčića, Josipa Kozarca i Augusta Harambašića u izdanju nakladnika Audio Videon filma u nizu Hrvatski zvukopis. U manjim gradovima ta građa izlagana je na stalcima koji su obično sadržavali samo nekoliko dječjih izdanja Croatia Recordsa, poput *Bijelog jelena* Vladimira Nazora ili dramatizirane verzije Šegrt Hlapića Ivane Brlić Mažuranić. Istraživanjem stanja hrvatskog nakladništva u 1998. godini Živković (2001: 176) zaključuje da je broj nakladnika koji objavljuju građu na medijima kao što su CD ROM, videokasete, zvučne kasete, diskete, na internetu ili multimediji vrlo ograničen, isto tako manji dio nakladnika objavljuje kombinaciju tiskane građe i nekog oblika multimedije (bilo da se radi o potpuno istom sadržaju ili da jedan oblik dopunjuje drugi). Krajem 1990-ih godina elektroničko nakladništvo u Hrvatskoj tek se počinje razvijati i u narednim desetljećima objavljuju se sporadični nakladnički projekti, najčešće na materijalnom mediju CD ROM-a. Tek se pojavom i razvojem mp3 formata u narednom razdoblju u vrlo kratko vrijeme značajno transformira glazbena industrija koja postavlja temelje za razvoj elektroničkih zvučnih knjiga dostupnih na daljinu. Pametni telefoni i tableti kao prijenosni uređaji s jednostavnim pristupom neograničenoj količini zvučnog sadržaja dodatno potiču razvoj neglazbenih zvučnih formata, poput *podcasta* i elektroničkih zvučnih knjiga (Letinić, 2025).

S razvojem *e*-građe zvučne knjige (do tada objavljivane na pločama, kazetama, CD-ROM-ovima ili nekim drugim materijalnim nositeljima sadržaja) dobile su dodatni novi format – elektroničku zvučnu knjigu.

Elektronička zvučna knjiga je objavljeni zvučni zapis cjelovitoga ili skraćenog tekstnog zapisa dostupan u digitalnom formatu. Radi se o podvrsti *e*-knjige s kojom elektronička zvučna knjiga dijeli dio zajedničkih tehničkih značajki. Korisnik joj pristupa na daljinu, moguće ju je privremeno ili trajno pohraniti na uređaj za reprodukciju (nije potrebno biti spojen na internet), sadrži ugrađenu zaštitu koja omogućava definiranje vremena u kojem je knjiga dostupna na korisničkom uređaju. Elektroničkim zvučnim knjigama Hrvatski ured za dodjelu ISBN-a, na zahtjev nakladnika, dodjeljuje vlastitu identifikacijsku oznaku ISBN te ta građa u katalogu knjižnica koje koriste ZaKi knjižnični sustav ima vlastiti ISBN (Upute za dodjelu ISBN-a, 2023). Zvučnim knjigama tog formata posebno raste popularnost tijekom pandemije bolesti COVID-19 kada korisnici knjižnica traže građu s mogućnošću pristupa na daljinu. Uz to, takav je format novim generacijama korisnika digitalno praktičan jer uvijek imaju pri ruci mobilni telefon koji služi kao reproduksijski uređaj te im omogućava raznovrstan odabir građe ovisno o njihovim trenutačnim potrebama.

U ovom radu razmatrat će se isključivo taj oblik elektroničke zvučne knjige s pristupom na daljinu bez ograničenja skupine korisnika.

2. Pregled literature i definicije elektroničke zvučne knjige

Rječnik Hrvatskoga knjižničarskog nazivlja (Rječnik, 2022: 243) zvučnu knjigu definira kao objavljeni zvučni zapis cjelovitoga ili skraćenoga tekstnog predloška s napomenom da se neskrraćene zvučne knjige obično izrađuju za potrebe osoba koje se ne mogu koristiti crnim tiskom. Izvor za takvu definiciju *Rječniku*⁴ su *Smjernice za građu laganu za čitanje* (Smjernice za građu, 2011: 22) koje u drugom prerađenom hrvatskom izdanju navode da je moderna tehnologija iznimno korisna osobama s raznim poteškoćama, kao i da su zvučni oblici poput zvučnih knjiga korisni mnogim čitateljima, ne samo onima s oštećenim vidom nego i onima s teškoćama čitanja.

Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (2021) navodi zvučnu građu u čl. 17 st. 3 u smislu osiguravanja građe posebnim skupinama korisnika, pri čemu se misli na građu koja nije predmet analize ovog rada. Format građe koji se tematizira u radu je isključivo elektronička zvučna knjiga dostupna na daljinu bez ograničenja skupine korisnika. Članak 3 st. 2 propisuje obvezu narodnih knjižnica

---

⁴ Potvrda izvora pronađena je uz definiciju natuknice u mrežnoj inačici *Rječnika hrvatskog strukovnog nazivlja u okviru Strune* (Rječnik, 2022).

da pružaju pristup građi na različitim medijima i u virtualnom pristupu za zadovoljavanje korisničkih potreba, dok čl. 17 st. 2 propisuje fond koji sadrži analognu i digitalnu građu i organiziran je u zbirke te je time obuhvaćena i elektronička zvučna knjiga. Čitav članak 34 posvećen je elektroničkim uslugama te se navodi da knjižnica za posredovanje i cirkulaciju knjižnične građe razvija i pruža elektroničke usluge, jedna od njih je i elektronička posudba *e*-građe. Možemo zaključiti da *Standard* u užem smislu ne navodi elektroničku zvučnu knjigu kao poseban oblik *e*-građe, ali da se svi navodi vezani za *e*-građu primjenjuju i na navedenu građu.

U svijetu je u porastu proizvodnja elektroničkih zvučnih knjiga koje ne podliježu *Marakeškom ugovoru o olakšanju pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepe, koje imaju oštećenje vida ili imaju drugih poteškoća u korištenju tiskanim materijalima* (Marakeški ugovor, 2013), odnosno vrsti elektroničkih zvučnih knjiga dostupnih na daljinu bez ograničenja na određene skupine korisnika.

Smjernice za pristupačnost narodnih knjižnica (Smjernice za pristupačnost, 2022: 13) zvučnu knjigu definiraju kao snimku teksta koji se čita naglas, razlikujući termin audio knjiga koji se češće koristi za komercijalne zvučne knjige i termin zvučna knjiga koji se koristi za zvučne knjige namijenjene osobama s teškoćama čitanja standardnog tiska. U priručniku nije naveden oblik zvučne knjige dostupan na daljinu.

Definicija elektroničke zvučne knjige koja je dostupna na daljinu bez ograničenja na određene skupine korisnika nije pronađena u hrvatskoj stručnoj literaturi. Tek je pisanjem ovog rada istražen i opravdano usvojen naziv elektronička zvučna knjiga kao preporučeni termin za navedeni format građe. U knjižničnom sustavu ZaKi koristio se za tu vrstu građe do sada naziv zvučna *e*-knjiga.

Dokument *IFLA principles for library e-lending* (2013) ne navodi izrijeком elektroničku zvučnu knjigu nego govori zbirno o *e*-građi navodeći nužnost razumnih uvjeta kupnje i licenciranja takve građe u procesu izgradnje zbirke koja bi trebala imati mogućnost trajne pohrane građe te etičkog upravljanja korisničkim podacima.

U IFLA-inom izdanju *Key issues for e-resource collection development* (Johnson, 2012) navodi se nadređeni termin elektroničkih zvučnih/vizualnih izvora (engl. *e-audio/visual resources*) te je ta građa svrstana u *e*-izvore uz ostalu građu dostupnu na daljinu (*e*-časopise, *e*-knjige, različite baze podataka i *e*-slike). Jedno od ključnih pitanja iz tog dokumenta je potreba kontinuiranog vrednovanja zbirke *e*-građe kako bi knjižnica mogla procijeniti potrebu za opsegom izgradnje zbirke *e*-građe.

Mrežno izdanje britanskog rječnika *Book industry communication digital audio best practice* (Book industry, 2023) navodi da je zvučna knjiga snimka, obično knjige, koja se čita (ili izvodi) naglas. Može biti na CD ROM-u, digitalno dostup-

na na daljinu preuzimanjem na uređaj ili direktnom reprodukcijom. Tekst može biti skraćen ili neskraćen i imati jednog čitača, glumačku postavu ili sintetičke glasove.

Provodeći istraživanje o recepciji sadržaja knjige u dualnom modalitetu istodobnog čitanja *e*-knjige i slušanja elektroničke zvučne knjige Kim (2021: 41) navodi termin *e*-zvučne knjige (*e-audio-book*) i definira ga kao kombinaciju *e*-knjige i zvučne knjige.

Larsons (2015: 176) istražuje odnos školskih programa prema *e*-građi donoseći brojne prednosti uključivanja *e*-izvora u nastavne programe, uključujući i zvučne knjige.

3. Usluga posudbe elektroničkih zvučnih knjiga u knjižničnom sustavu ZaKi

Tehnološki preduvjeti za pokretanje nove usluge posudbe elektroničkih zvučnih knjiga ostvareni su razvojem podmodula za nabavu i obradu *e*-knjiga u knjižničnom sustavu ZaKi, sustavu koji razvijaju Knjižnice grada Zagreba u suradnji s partnerskom tvrtkom Viva info, kao i uspostavom sustava za posudbu, čitanje i slušanje *e*-knjiga (Cej, Kenda i Pipp, 2022).

U narodnim knjižnicama Republike Hrvatske koje koriste knjižnični sustav ZaKi za svoje poslovanje i izgrađuju zbirku *e*-knjiga, elektroničke zvučne knjige dio su te zbirke koji za sada obuhvaća dvije vrste građe: *e*-knjigu i elektroničku zvučnu knjigu. Elektroničke zvučne knjige podliježu istim procesima nabave, obrade i posudbe kao i *e*-knjige (Bodiš i Kenda, 2024).

Posudba elektroničkih zvučnih knjiga odvija se jednako kao i posudba *e*-knjiga. Korisnik na uređaju koji je odabrao za reprodukciju može imati instaliranu aplikaciju eZaKi (putem koje pristupa katalogu) ili izravan pristup mrežnom katalogu. Potrebno je instalirati i jednu od nekoliko besplatnih aplikacija za čitanje *e*-građe koje podržavaju Radium LCP tehnologiju, a preporučuju se Thorium Reader za računala i Aldiko Next za mobilne uređaje. Korisnik se prijavljuje u aplikaciju eZaKi ili direktno posredstvom kataloga ima mogućnost posudbe i preuzimanja elektroničke zvučne knjige na odabrani uređaj. Posuđena *e*-građa može se čitati isključivo putem aplikacije koja podržava navedenu tehnologiju, pristup se autorizira korisničkim PIN-om. Pravila posudbe elektroničke zvučne knjige određuje svaka knjižnica zasebno ali najčešće su ista kao i za *e*-knjigu – mjesečno ograničenje broja naslova koji se mogu istovremeno koristiti na više uređaja. Posuđena *e*-građa može se razdužiti putem kataloga ili u aplikaciji, a ako korisnik to ne učini sustav ima ugrađeno automatizirano razduživanje u roku koji je knjižnica odredila svojim pravilima i nakon toga elektroničku zvučnu knjigu više nije moguće reproducirati na osobnom uređaju.

4. Istraživanje o elektroničkim zvučnim knjigama u knjižničnom sustavu ZaKi

Provedeno istraživanje sastoji se od dvaju dijelova: prikupljanja i obrade kvantitativnih pokazatelja i istraživanja stavova knjižničara koji rade u sustavu ZaKi o elektroničkim zvučnim knjigama, dakle, kombinirano kvantitativno i kvalitativno istraživanje vezano za zbirke elektroničkih zvučnih knjiga. Slijedom takvog pristupa utvrđeni su svrha i ciljevi svake od navedenih istraživačkih cjelina, utvrđena su istraživačka pitanja, odabrane primjerene istraživačke metode i provedene analize dobivenih rezultata. Polazna pretpostavka istraživanja bila je da se u rastućem, ali sporom, usmjeravanju prema nabavi, obradi i posudbi elektroničke zvučne knjige u knjižnicama koje koriste sustav ZaKi, knjižničari sve više uvjeravaju u korisnost uvođenja te vrste građe.

4.1. Istraživanje nabave, obrade i posudbe elektroničkih zvučnih knjiga u knjižničnom sustavu ZaKi

4.1.1. Svrha i cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi opseg nabave i posudbe elektroničke zvučne knjige analizirati sadržaj zbirke, načine njezina korištenja u svrhu dokumentiranja zatečenog stanja i utvrđivanja prednosti i nedostataka u sustavu.⁵ Istekom jednogodišnjeg razdoblja od uvođenja mogućnosti nabave, obrade i posudbe nove vrste građe, elektroničke zvučne knjige, kroz knjižnični sustav ZaKi (usluga je predstavljena kao dio programa manifestacije Mjeseca hrvatske knjige 2023. godine), zaključeno je da se provede istraživanje o načinima nabave, obrade i posudbe elektroničke zvučne knjige koje je obuhvatilo sve narodne knjižnice koje posluju putem knjižničnog sustava ZaKi.

4.1.2. Metodologija

Način nabave elektroničkih zvučnih knjiga podrazumijeva nabavu posredstvom agregatora Viva info isključivo kroz knjižnični sustav ZaKi te se zbog toga istraživanje koje obuhvaća sve narodne knjižnice koje posluju u ZaKi-ju može smatrati sveobuhvatnim što se tiče uzorka. Analizirani su podaci dostupni iz knjižničnog sustava ZaKi dobiveni od agregatora a koji obuhvaćaju sve narodne knjižnice koje posluju u tom programu te su njihovi podaci prikazani zborno. Svi

---

⁵ Knjižnice grada Zagreba u suradnji s partnerskom tvrtkom Viva info 2018. godine pokrenule su projekt uvođenja *e*-građe u sustav ZaKi koji je uključivao knjižnične postupke nabave, obrade i posudbe *e*-knjiga (Bodiš, Kenda, 2024: 264). Time je postavljen temelj za uvođenje i ostalih oblika *e*-građe te su daljnjim razvojem sustava 2023. godine ostvarene potrebne pretpostavke za nabavu, obradu i posudbu elektroničkih zvučnih knjiga.

navedeni podaci u ovoj analizi odnose se na promatrano jednogodišnje razdoblje, od listopada 2023. do listopada 2024. godine.

4.1.3. Analize zbirke i korištenja elektroničke zvučne knjige

4.1.3.1. Struktura uzorka i zbirke elektroničkih zvučnih knjiga

U navedenom razdoblju, od ukupno 95 narodnih knjižnica koje posluju u knjižničnom sustavu ZaKi, samo 16 knjižnica (18 %) nabavljalo je elektroničku zvučnu knjigu. Od navedenih knjižnica njih su šest županijske matične knjižnice (otisnuto masnim slovima u tablici 1) te su to ujedno i knjižnice koje su nabavljale veći broj naslova.

Matična djelatnost knjižnica jest razvojna djelatnost koja pružajući pomoć knjižnicama s područja svoje matičnosti, uz ostale zadatke, upravo kroz unaprjeđenje izgradnje fondova unapređuje cjelokupni knjižnični sustav Republike Hrvatske (Portal matične, s. a.). Pretpostavka je da će u sustavu narodnih knjižnica Republike Hrvatske upravo matične knjižnice biti te koje će potaknuti i edukacijom osnažiti i ostale knjižnice s područja svoje matičnosti za uvođenje nove vrste građe.

Tablica 1 Narodne knjižnice u knjižničnom sustavu ZaKi koje nabavljaju elektroničku zvučnu knjigu

Rd. br.	Naziv knjižnice	Broj kupljenih naslova elektroničke zvučne knjige
1.	Knjižnice grada Zagreba	100
2.	Gradska knjižnica Rijeka	74
3.	Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac	35
4.	Gradska knjižnica Ivanić-Grad	33
5.	Gradska knjižnica Požega	31
6.	Gradska knjižnica Marka Marulića Split	30
7.	Gradska knjižnica Samobor	30
8.	Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci	22
9.	Gradska knjižnica Velika Gorica	18
10.	Gradska knjižnica i čitaonica „Viktor Car Emin“ Opatija	12
11.	Gradska knjižnica Ivan Vidali Korčula	11
12.	Gradska knjižnica i čitaonica Ogulin	10

13.	Gradska knjižnica Sveti Ivan Zelina	4
14.	Gradska knjižnica i čitaonica M. Cvetnić Hrvatska Kostajnica	4
15.	Gradska knjižnica Bakar	2
16.	Narodna knjižnica Kostrena	1

Struktura fonda pojedine knjižnične zbirke ovisi o njezinoj namjeni, potrebama korisnika, financijskim mogućnostima knjižnice, kao i opsegu nakladničke produkcije. U knjižničnom sustavu ZaKi za nabavu je u promatranom razdoblju bilo dostupno 100 naslova elektroničkih zvučnih knjiga.⁶ Od agregatora Viva info dobiven je podatak o cjelovito obuhvaćenoj nakladničkoj produkciji te je zaključeno da su to ujedno i sve proizvedene elektroničke zvučne knjige dostupne na hrvatskom tržištu, čime uzorak postaje sveobuhvatan. Knjižnice su nabavljale građu prema svojim mogućnostima i potrebama, jedan broj knjižnica uvrstio je u zbirku manji broj naslova, dok je samo jedna knjižnica uvrstila u zbirku sve dostupne naslove (tablica 1).

Strukturu zbirke elektroničkih zvučnih knjiga sačinjavalo je 86 % beletrističkih izdanja (86 naslova) i 14 % znanstvene literature (14 naslova). Hrvatski autori zastupljeni su u zbirci sa 64 % naslova (64 naslova), dok su strani autori zastupljeni s 36 % naslova (36 naslova). Od ukupnog broja naslova, 80 % čine knjige za odrasle (80 naslova) a 20 % knjige za djecu (20 naslova). Od najzastupljenijeg nakladnika te građe, produkcijske/nakladničke tvrtke Audio Store Transonica, dobiven je podatak o planskoj produkciji hrvatskih autora s ciljem njihove promocije u novom knjižnom formatu (Letinić, 2025), što je vidljivo u zastupljenosti hrvatskih autora u zbirci.

Zbirka sadrži elektroničke zvučne knjige 18 nakladnika, 15 % izdanja označeno je kao sunakladništvo, a ostalo su pojedinačni nakladnici. Najveći nakladnik Audio Store Transonica, koji je ujedno i sunakladnik u svim takvim izdanjima, zastupljen je sa 65 % naslova. Ostali nakladnici su: Apoteka, Astarta, Autorska kuća, Dominis publishing, Hrvatsko društvo pisaca, Multimedijalna koliba, Naklada Semafora, Platforma za reproduktivnu pravdu, Radio Rojc, Radioteatar Bajsic&prijatelji, Reflektor, RTL music, Sandorf, Silver studio, Srpsko narodno vijeće, Teatar Poco Loco, Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba.

4.1.3.2. Struktura korisnika i posudbe elektroničke zvučne knjige

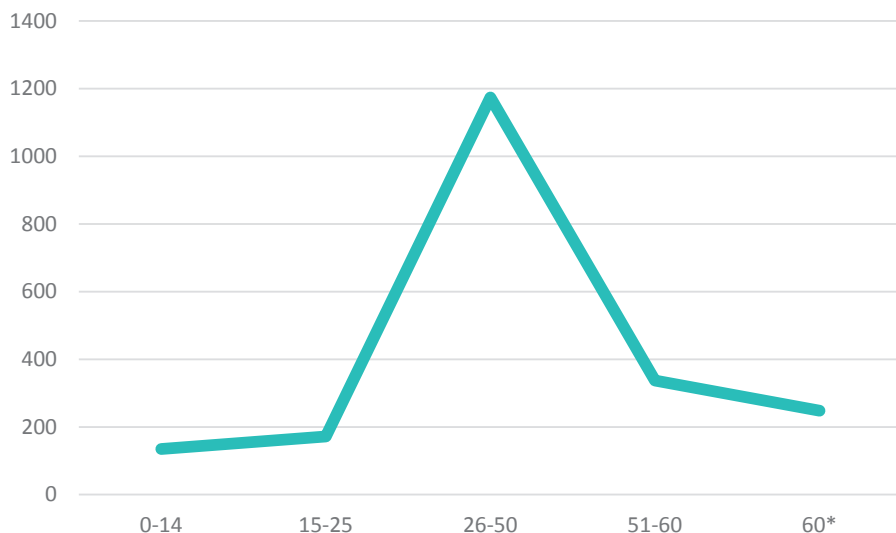
U promatranom razdoblju 2066 korisnika (zbirni podaci svih knjižnica) posuđivalo je elektroničke zvučne knjige. Strukturu korisnika čini 74 % (1529) osoba

⁶ Razvoj elektroničke zvučne knjige vidljiv je i temeljem podatka da je na dan 31. 1. 2025. za nabavu u knjižničnom sustavu ZaKi dostupno 143 naslova elektroničke zvučne knjige.

ženskog spola i 26 % (537) osoba muškog spola (537). Od ukupnog broja korisnika 10 % (206) čine djeca do navršene 15. godine. Povećanjem broja naslova za djecu može se očekivati i povećanje broja korisnika u toj dobnoj skupini.

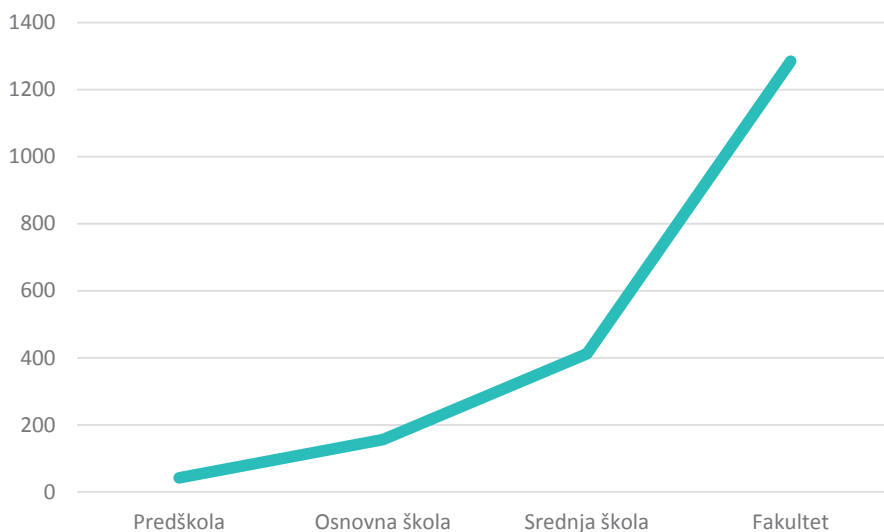
Analiza statističkih podataka o dobnoj strukturi korisnika pokazala je da najviše čitaju korisnici između 25 i 60 godina, ali potrebno je napomenuti da je zbirku koristilo i 30 korisnika mlađih od 6 godina kao i 15 korisnika starijih od 80 godina (slika 1). Najmlađi korisnik imao je samo 2 godine, a najstariji 89 godina. Pretpostavka je da su informatičke kompetencije potrebne za pristup građi na daljinu najprisutnije upravo u rasponu dobi iz koje dolazi najveći broj korisnika te da je edukativnim radionicama o korištenju aplikacije za korištenje *e*-građe moguće proširiti dobni raspon korisnika.

Tijekom promatranog razdoblja 2 % korisnika te zbirke posuđivalo je isključivo elektroničke zvučne knjige, ne posuđujući druge vrste građe. Pretpostavka je da su to korisnici koji su se učlanili u knjižnice motivirani posudbom upravo te vrste građe.

Slika 1 Dobna struktura korisnika

Analiza statističkih podataka o obrazovanju korisnika ukazuje da s povećanjem obrazovanja raste i interes za tu vrstu građe, odnosno što je viši stupanj obrazovanja korisnika, to je veći interes za posudbom elektroničkih zvučnih knjiga (slika 2).

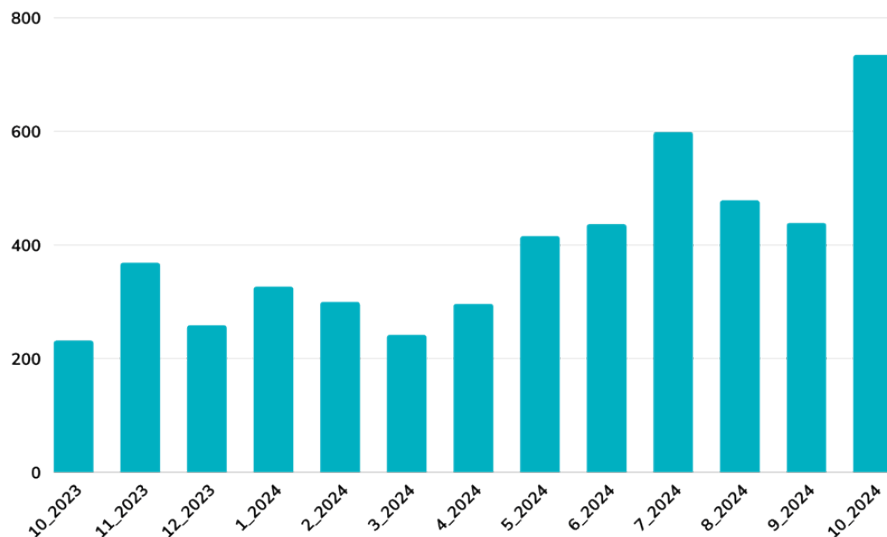

Slika 2 Obrazovna struktura korisnika

4.1.3.3. Struktura posudbe

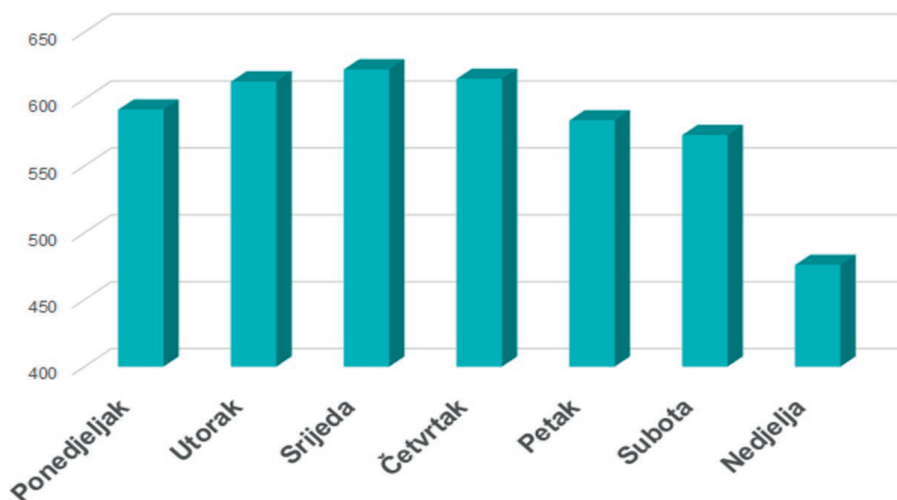
Ukupna posudba elektroničkih zvučnih knjiga u promatranom razdoblju od jedne godine u svim knjižnicama iznosila je 4917 posudbi.

Prvi mjesec kada je nova usluga bila predstavljena korisnicima (listopad 2023. godine) građa je ukupno posuđena 232 puta, dok je posljednji promatrani mjesec (listopad 2024. godine) građa ukupno posuđena 735 puta, što ukazuje na snažan rast posudbe te vrste građe (povećanje od 3,2 puta) (slika 3). Povećanjem broja novih naslova, kao i uključivanjem većeg broja knjižnica u sustav može se očekivati i daljnji rast posudbe.

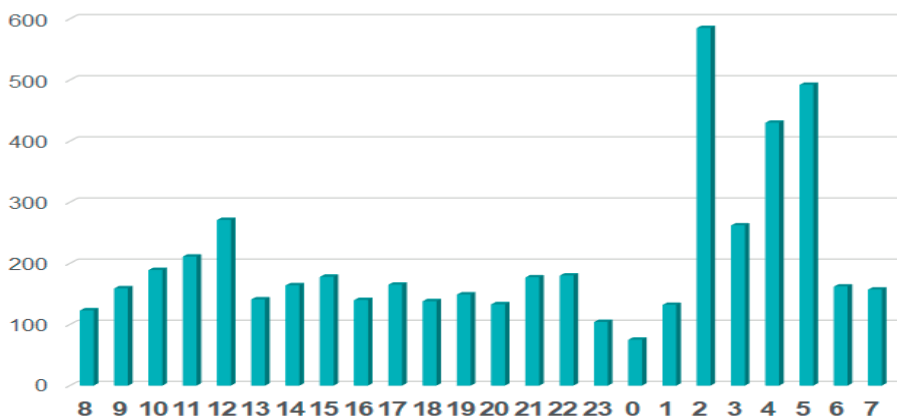

Slika 3 Posudba elektroničke zvučne knjige po mjesecima

Analizom statističkih podataka o vremenu posudbe utvrđeno je da se građa najčešće posuđuje sredinom tjedna, od utorka do četvrtka i to u noćnim satima, između 2 i 5 ujutro (slika 4 i slika 5). Zvučni format nudi mogućnost korištenja građe noću, pri čemu izostanak osvjetljenja nije prepreka za slušanje te su korisnici prepoznali prednost formata u tom smislu.

Slika 4 Posudba elektroničke zvučne knjige po danima

Slika 5 Posudba elektroničke zvučne knjige po satima

Analizom posudbe utvrdilo se da se strani autori (88 %; 4327 posudbi) posuđuju znatno više nego hrvatski autori (12 %; 590 posudbi), unatoč tome što zbirka sadrži više naslova hrvatskih autora (64 %). Beletristika (87 %; 4278 posudbi) se posuđuje znatno više nego znanstvena literatura (13 %; 639 posudbi), obje kategorije sukladno svom udjelu u zbirci. Elektroničke zvučne knjige za djecu posuđuju se višestruko manje (2 %; 98 posudbi) u odnosu na udio u zbirci (20 %).

U promatranom razdoblju najčešće posuđivani autori i djela bili su: Aleksandar Stanković *Depra* (268 posudbi), Yuval Noah Harari *Sapiens* (259 posudbi), George Orwell *Životinjska farma* (198 posudbi), Sigmund Freud *Autobiografija* (168 posudbi) i Olja Savičević Ivančević *Adio kauboju* (175 posudbi). Prvih pet najposuđivanijih autora čini 22 % ukupne posudbe.

4.2. Istraživanje o stavovima knjižničara vezano za elektroničku zvučnu knjigu

4.2.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog dijela istraživanja bio je ispitati stavove knjižničara narodnih knjižnica koje posluju u sustavu ZaKi o nabavi, obradi i posudbi elektroničke zvučne knjige. Zanimalo nas je nabavljaju li tu vrstu građe, jesu li zadovoljni ponuđenim naslovima, kojim sredstvima nabavljaju elektroničke zvučne knjige, a ako ih ne nabavljaju koji su tomu razlozi te smatraju li da im je potrebna dodatna edukacija.

4.2.2. Istraživačka pitanja

Kako bi se došlo do stavova knjižničara, postavljena su tri istraživačka pitanja:

1. Imaju li knjižnice koje posluju u knjižničnom sustavu ZaKi informaciju da elektroničke zvučne knjige mogu nabavljati kroz navedeni sustav?

2. Je li najveća prepreka za izgradnju zbirke elektroničkih zvučnih knjiga nedostatak sredstava za nabavu knjižnične građe?

3. Imaju li knjižnice potrebu za dodatnom edukacijom vezanom za nabavu, obradu, posudbu i korisničku podršku za posudbu elektroničkih zvučnih knjiga?

4.2.3. Metodologija

Cilj anketnog upitnika bio je dobiti uvid u stavove knjižničara koji nabavljaju takvu građu, ali i utvrditi moguće razloge onih koji ne nabavljaju navedenu građu. Instrument korišten pri istraživanju bio je upitnik putem Google obrasca (mrežna inačica) od 13. do 22. siječnja 2025. godine. Upitnik je bio namijenjen narodnim knjižnicama koje knjižnično poslovanje obavljaju putem knjižničnog sustava ZaKi te je uputa bila da ga ispunjavaju ravnatelji knjižnica ili voditelji nabave knjižnične građe tako da se upitnik ispunji samo jednom za jednu ustanovu. Upitnik je posredstvom elektroničke pošte upućen na adrese 95 knjižnica čiji su pristupni podaci dobiveni od agregatora Viva info te je zaključno istraživanje provedeno na uzorku od 54 ispitanika, što čini 57 % ciljane skupine ispitanika, čime se uzorak može smatrati reprezentativnim. Distribuirani upitnik nije zaprimilo 5 knjižnica. Elektronička pošta vraćena je s 3 adrese s podatkom da su prepunjeni sandučići i da nije moguće zaprimiti poštu, a s 2 adrese s podatkom da elektronička pošta nije ispravnog oblika te da nije moguće uručiti poruku. Pretpostavka je da jedan broj knjižnica koje nisu ispunile upitnik nisu ni zaprimile poziv te da se radi o manjim općinskim knjižnicama čije su elektroničke adrese upućivale na to da knjižnice ne posluju samostalno (oblik elektroničke adrese sadržavao je izraze poput načelnik, pročelnik, općina i sl.), kao i da dio manjih knjižnica nije imao interesa odgovarati na upitnik za tu vrstu građe jer ju ne planira uvoditi u fond u skorije vrijeme. Podaci su prikupljeni upravo ovim oblikom upitnika i anonimno kako bi se osigurali vjerodostojni odgovori (Silipigni Connaway i Radford, 2021: 139). Zbog takvog načina obrade podataka, pristupni identifikacijski podaci nisu bili dio ovog upitnika. Vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika procijenjeno je na otprilike 3 minute.

Upitnik je strukturiran metodom grananja tako da su ispitanici u odnosu na svoje odgovore bili upućivani na daljnja pitanja, a obje linije upitnika sadržavale su 9 pitanja, od kojih su po 2 pitanja bila slobodno izražavanje mišljenja. Šest pitanja nudilo je mogućnost jednoznačnog odabira odgovora dok je preostali dio pitanja nudio mogućnost višestrukih odabira odgovora. Prvo pitanje granalo je ispitanike u dva smjera, unatoč tome svi ispitanici odgovarali su ukupno na isti broj pitanja (9). Pet pitanja bilo je zajedničko svim ispitanicima. Dva neobavezna pitanja strukturirana su za odgovaranje slobodnim izražavanjem mišljenja otvorenog

tipa, čime se željelo dobiti dodatne komentare ispitanika iz oba smjera ispitivanja. Na sva ostala pitanja bilo je obvezno odgovoriti.

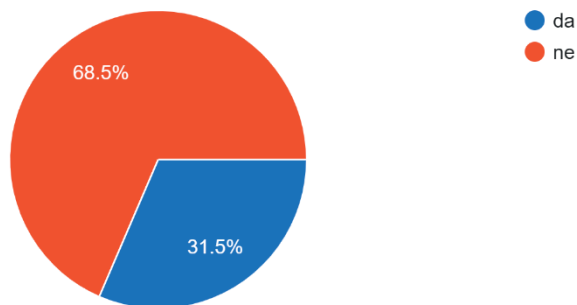
Struktura pitanja u upitniku slijedila je istraživačka pitanja. Prvim setom pitanja ispitala se upoznatost ispitanika s mogućnosti nabave elektroničkih zvučnih knjiga kroz knjižnični sustav ZaKi, drugi set pitanja odnosio se na moguće izvore financiranja nabave te građe i razloge zbog kojih se elektronička zvučna knjiga ne nabavlja, a zaključnim setom pitanja željelo se dobiti uvid u eventualne nedostatke kompetencija knjižničara vezano uz nabavu, obradu, posudbu i korisničku podršku.

4.2.4. Analiza rezultata

Prvim pitanjem željelo se dobiti uvid u broj knjižnica koje nabavljaju elektroničke zvučne knjige. Rezultat je pokazao da samo trećina (31,5 %) ispitanih knjižnica nabavlja elektroničke zvučne knjige, dok dvije trećine (68,5 %) knjižnica ne izgrađuju takvu zbirku (slika 6). Time su se ispitanici podijelili u dvije skupine, te je na pitanja za knjižnice koje nabavljaju navedenu građu odgovorilo 17 ispitanika, a na pitanja za knjižnice koje ne nabavljaju tu građu 37 ispitanika.

Nabavljate li elektroničke zvučne knjige?

54 responses

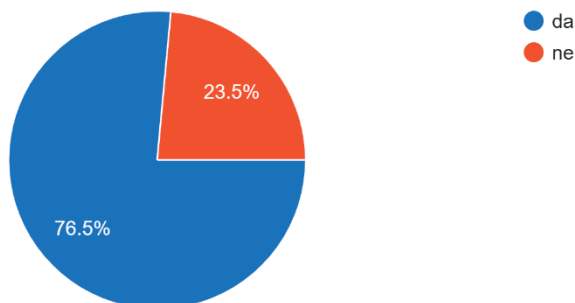

Slika 6 Nabava elektroničke zvučne knjige

Ispitanici koji nabavljaju tu građu upućeni su na pitanje kojim se ispitivalo zadovoljstvo naslovima elektroničkih zvučnih knjiga ponuđenima za nabavu. Na temelju rezultata zaključeno je da je većina ispitanika (76,5 %) zadovoljna ponuđenim naslovima, dok manji dio ispitanika (23,5 %) smatra da ta ponuda nije na zadovoljavajućoj razini (slika 7).

Jeste li zadovoljni ponuđenim naslovima elektroničkih zvučnih knjiga?

17 responses

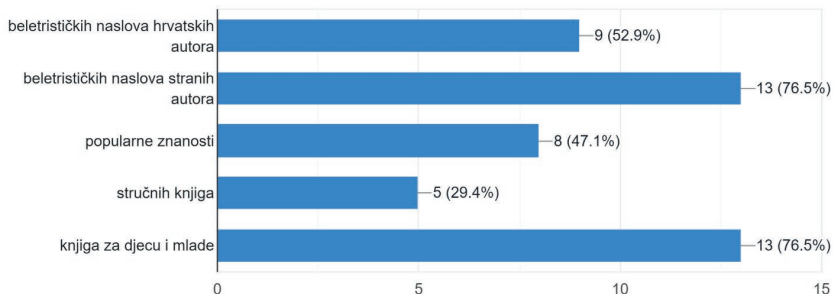

Slika 7 Zadovoljstvo ponuđenim naslovima elektroničkih zvučnih knjiga

Sljedećim pitanjem željelo se utvrditi koja područja ispitanici smatraju nedovoljno zastupljenima u ponudi elektroničkih zvučnih knjiga te je ponuđeno više odgovora na izbor kao i prostor za slobodno izražavanje mišljenja. Na pitanje je bilo moguće odgovoriti višestrukim odabirom. Najveći broj ispitanika smatra da bi među ponuđenim naslovima za nabavu elektroničke zvučne knjige trebalo biti više beletrističkih naslova stranih autora (76,5 %) i knjiga za djecu i mlade (76,5 %). Ostali odgovori zastupljeni su isto tako u velikom postotku – više od polovice ispitanika (52,9 %) smatra da bi ponuda trebala sadržavati više beletrističkih naslova hrvatskih autora, nešto manje od polovice ispitanika (47,1 %) smatra da nedostaje knjiga iz područja popularne znanosti, a gotovo trećina ispitanika (29,4 %) želi više stručnih elektroničkih zvučnih knjiga u ponudi naslova za kupnju (slika 8).

Smatrate li da bi ponuda trebala sadržavati više: (višestruki odabir)

17 responses

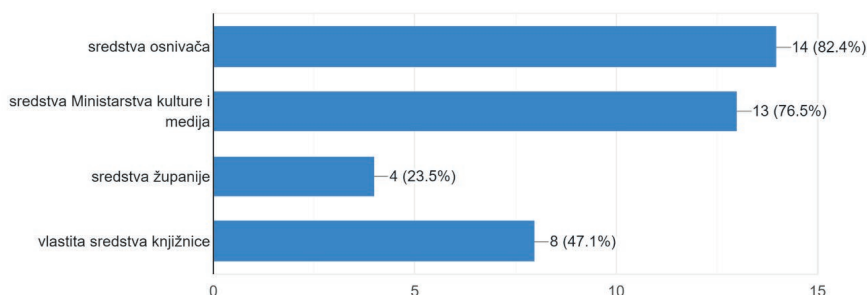
Slika 8 Sadržaj ponude elektroničkih zvučnih knjiga

Na otvoreno pitanje o izražavanju prijedloga za poboljšanje procesa nabave, obrade i posudbe elektroničkih zvučnih knjiga odgovorila su tri ispitanika, pri čemu se komentari mogu svrstati u tri kategorije. Dio komentara bio je usmjeren na prijedloge za poboljšanje knjižničarskog iskustva prilikom korištenja modula za nabavu *e*-građe knjižničkog programa ZaKi, izražena je potreba za automatizacijom dijela poslovnih procesa, kao i za dodatnim značajkama koje upozoravaju knjižničara u nabavi da je navedenu građu već nabavio u drugom izdanju za svoju zbirku. Drugi dio komentara odnosio se na poboljšanje korisničkog iskustva posudbe *e*-građe u smislu izrade virtualne police kako bi korisnik mogao zabilježiti naslove koje želi pročitati, a jedan komentar sadržavao je pohvalu sustavu. Prijedlozi za poboljšanje vrijedan su doprinos korisnika sustava te su predstavljeni na sastanku radne grupe ZaKi tima kao mogući smjer razvoja modula i aplikacije.

Idućim pitanjem željelo se utvrditi koji izvor financiranja koriste knjižnice koje nabavljaju elektroničku zvučnu knjigu te je bilo moguće odgovoriti višestrukim odabirom. Sredstva osnivača primarni su izvor financiranja za nabavu navedene vrste građe (82,4 %), zatim u visokom postotku slijede sredstva Ministarstva kulture i medija (76,5 %), vlastita sredstva knjižnice (47,1 %) te najmanji broj knjižnica koristi sredstva županije u tu svrhu (23,5 %) (slika 9).

Kojim izvorom financiranja nabavljate elektroničke zvučne knjige? (višestruki odabir)

17 responses

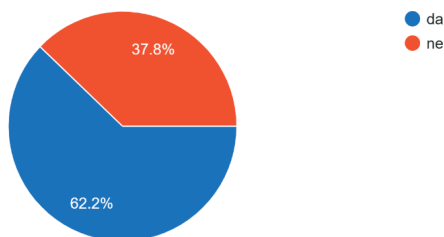
Slika 9 Izvori financiranja nabave elektroničkih zvučnih knjiga

Nakon prvog pitanja ispitanike koji su odgovorili da ne nabavljaju elektroničku zvučnu knjigu pitalo se imaju li informaciju da posredstvom agregatora Viva info a kroz knjižnični sustav ZaKi mogu nabavljati elektroničke zvučne knjige za sve korisnike svoje knjižnice. Veći dio ispitanika odgovorio je potvrdno (62,2 %), dok manji dio ispitanika nije imao tu informaciju (37,8 %), unatoč tome što svi ispitanici knjižnično poslovanje obavljaju putem sustav ZaKi (slika 10). Na te-

među takvih rezultata zaključeno je da dio korisnika sustava ZaKi ne poznaje sve mogućnosti tog programa te je uočena potreba za dodatnom edukacijom.

Imate li informaciju da posredstvom tvrtke Viva info a kroz knjižnični sustav ZaKi možete nabavljati elektroničke zvučne knjige za sve korisnike svoje knjižnice?

37 responses

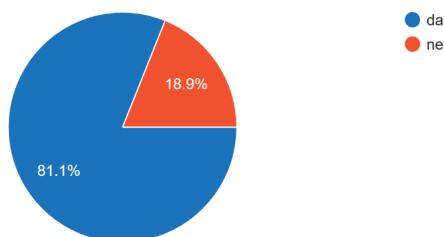

Slika 10 Informacija o nabavi elektroničkih zvučnih knjiga

Idućim pitanjem željelo se utvrditi imaju li ispitanici informaciju da sredstvima Ministarstva kulture i medija za nabavu knjižnične građe mogu financirati nabavu elektroničke zvučne knjige. Pretpostavka je bila da navedenu građu ne nabavljaju manje knjižnice koje imaju nedostatna sredstva za nabavu knjižnične građe iz izvora financiranja osnivača, pa se željelo utvrditi je li jasno komunicirana informacija iz Ministarstva kulture i medija o toj mogućnosti. Odgovori su pokazali da veliki broj ispitanika (81,1 %) ima takvu informaciju, dok manji broj ispitanika (18,9 %) nije znao za tu mogućnost (slika 11).

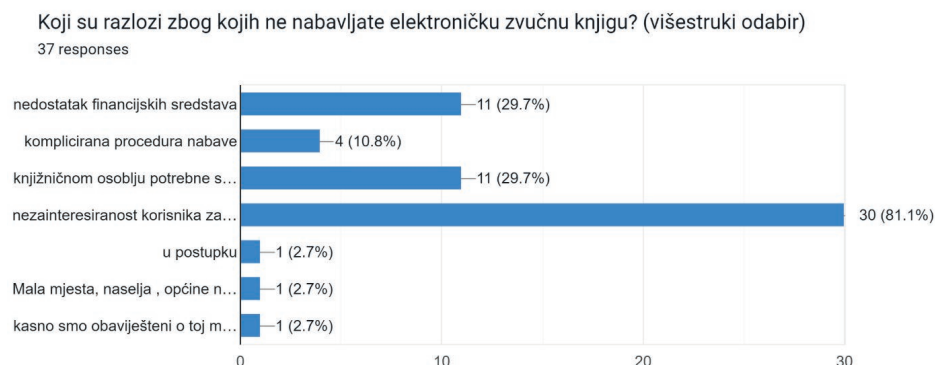
Imate li informaciju da sredstvima Ministarstva kulture i medija za nabavu knjižnične građe možete financirati nabavu elektroničke zvučne knjige?

37 responses

Slika 11 Informacija o izvoru financiranja nabave elektroničkih zvučnih knjiga

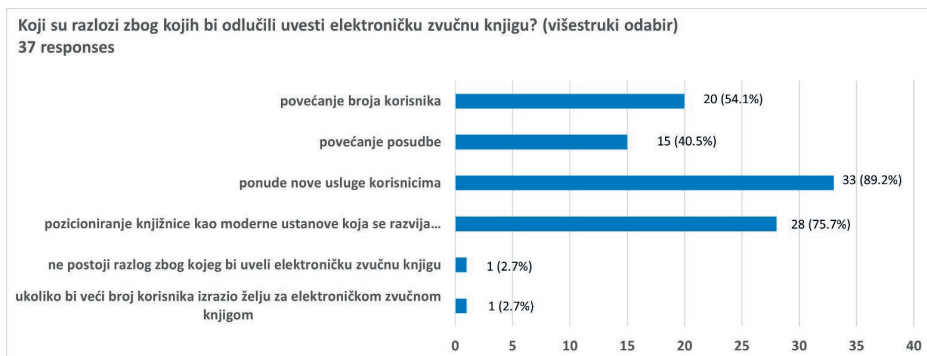
Nakon toga željelo se utvrditi koji su razlozi za izostavljanje elektroničke zvučne knjige u nabavnoj politici knjižnica koje ne nabavljaju tu građu. Na pitanje je bilo moguće odgovoriti višestrukim odabirom, kao i slobodnim upisom mišljenja. Izrazito veliki broj ispitanika (81,1 %) odgovorio je da smatra da su korisnici njihovih knjižnica nezainteresirani za posudbu elektroničkih zvučnih knjiga. Trećina ispitanika (29,7 %) navela je nedostatak financijskih sredstava za nabavu te građe kao jedan od razloga, dok je nedostatak informatičkih kompetencija knjižničara kao jedan od razloga za takvu odluku navela isto trećina ispitanika (29,7 %). Manji dio ispitanika (10,8 %) naveo je kompliciranu proceduru nabave kao razlog. U dijelu odgovora koji se mogao formirati slobodnim upisom jedan ispitanik (2,7 %) naveo je da je u postupku nabave, drugi ispitanik (2,7 %) da je kasno obaviješten o toj mogućnosti i naposljetku jedan ispitanik (2,7 %) izrazio je mišljenje „da mala mjesta, naselja, općine nemaju veliku potrebu za zvučnim knjigama jer nema ni gluhih ni nagluhih ljudi“ (slika 12). Iz posljednjeg odgovora slobodnim upisom vidljivo je da nisu svi ispitanici upoznati s mogućnošću posudbe elektroničke zvučne građe svim korisnicima, a ne samo osobama s različitim oštećenjima i osobama koje imaju poteškoća u korištenju tiskanih materijala.

Slika 12 Razlozi za nenabavljanje elektroničkih zvučnih knjiga

Pitanjem koje je uslijedilo pokušalo se utvrditi postoje li razlozi zbog kojih bi te knjižnice ipak odlučile uvesti elektroničku zvučnu knjigu u posudbu. Na pitanje je bilo moguće odgovoriti višestrukim odabirom, kao i slobodnim upisom mišljenja. Najveći dio ispitanika (89,2 %) smatra da bi uvođenje nove usluge korisnicima opravdalo takvo ulaganje kao i druga najveća skupina ispitanika (75,7 %) koja smatra da bi razlog tome bilo pozicioniranje knjižnice kao moderne ustanove koja se razvija ukorak s vremenom. Više od polovice ispitanika (54,1 %) navelo je povećanje broja korisnika kao motiv za uvođenje nove usluge, a dio ispitanika (40,5 %) vidi taj razlog u povećanju posudbe. Jedan ispitanik (2,7 %) naveo je da

ne postoji niti jedan razlog zbog kojeg bi knjižnica počela nabavljati elektroničke zvučne knjige. Uz to, jedan ispitanik (2,7 %) izrazio je mišljenje slobodnim upisom da bi povećani korisnički interes, povećana sredstva i/ili smanjena cijena te građe potaknuli knjižnicu na uvođenje nove usluge (slika 13).

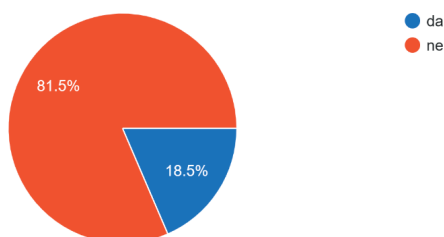

Slika 13 Razlozi za uvođenje elektroničkih zvučnih knjiga

Sva daljnja pitanja odnosila su se na sve ispitanike, neovisno o grananju. Pitanjem o provođenju pismenog ili usmenog istraživanja potreba korisnika vezano za interes za posudbu bilo koje vrste *e*-građe (*e*-knjige ili elektroničke zvučne knjige) u posljednjih 5 godina željelo se utvrditi jesu li knjižnice promišljale o toj građi u navedenom razdoblju, neovisno o tome nabavljaju li elektroničku zvučnu knjigu ili ne. Izrazito veliki postotak ispitanika (81,5 %) izjasnio se da nije proveo niti jedan oblik istraživanja na tu temu, dok je manji dio ispitanika (18,5 %) proveo istraživanje (slika 14). Rezultati upućuju na mogući nedostatak kompetencija narodnih knjižničara vezanih uz istraživačke aktivnosti, kao i na mogući nedostatak svijesti o potrebi takvih istraživanja.

Jeste li u posljednjih 5 godina proveli pismeno ili usmeno istraživanje potreba korisnika vezano uz interes za posudbu bilo koje vrste *e*-građe (*e*-knjige ili elektroničke zvučne knjige)?

54 responses

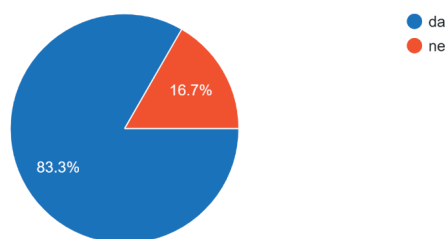

Slika 14 Provođenje istraživanja korisnika vezano uz posudbu *e*-građe

Sljedećim pitanjem utvrđivale su se kompetencijske razine knjižničara za rad s elektroničkom zvučnom knjigom. Vrlo visoki postotak ispitanika (83,3 %) izrazio je potrebu za dodatnom edukacijom vezanom uz bilo koji segment rada s elektroničkim zvučnim knjigama, dok manji dio ispitanika (16,7 %) smatra da su kompetencije knjižničara u njihovoj knjižnici na zadovoljavajućoj razini za nabavu, obradu i pomoć korisnicima pri posudbi elektroničke zvučne knjige (slika 15).

Smatrate li da je knjižničnom osoblju Vaše knjižnice potrebna dodatna edukacija vezana uz bilo koji segment rada s elektroničkim zvučnim knjigama?

54 responses

Slika 15 Potreba dodatne edukacije vezane uz rad s elektroničkim zvučnim knjigama

Cilj pitanja koje je uslijedilo bilo je utvrditi točno koje kompetencije knjižničari procjenjuju kao nedostatne i što bi im koristilo kao dodatna edukacija za njihov rad. Na pitanje je bilo moguće odgovoriti višestrukim odabirom, kao i slobodnim upisom mišljenja. Najveći dio ispitanika (68,5 %) smatra da im je potrebna dodatna edukacija vezana za nabavu, obradu i upravljanje zbirkom elektroničkih zvučnih knjiga, približno sličan broj ispitanika (63 %) izražava potrebu za dodatnom edukacijom vezanom uz aplikaciju eZaKi i upite korisnika vezane za korištenje elektroničkih zvučnih knjiga. Ispitanici su prepoznali i potrebu predstavljanja elektroničkih zvučnih knjiga korisnicima (61,1 %), ali i knjižničnim djelatnicima (57,4 %). Jedan ispitanik (1,9 %) u izražavanju slobodnog mišljenja napisao je da za sada nema potrebe za dodatnom edukacijom (slika 16). Analizom rezultata prethodnih dvaju pitanja utvrđena je izrazito velika potreba za organizacijom edukacije za knjižnice koje koriste sustav ZaKi, posebno u području korištenja modula za e-građu, korisničke aplikacije eZaki, kao i aplikacije za posudbu e-građe.

Slika 16 Potrebni oblici edukacije

Posljednje pitanje upućivalo je ispitanike da ako žele napišu dodatne komentare i prijedloge vezane za elektroničku zvučnu knjigu. Na pitanje se odgovaralo slobodnim upisom mišljenja i nije bilo obvezno, odgovorilo je 7 ispitanika. Odgovori su bili raznovrsni te ih nije bilo moguće svrstati tematski u grupe. Nekoliko ispitanika navelo je da u 2025. godini planiraju uvesti elektroničku zvučnu knjigu u ponudu, ponovo je podcrtana potreba edukacije vezana za čitav proces rada s elektroničkom zvučnom knjigom, navedena je potreba većeg broja naslova, kritika produkcije jednog nakladnika ali i pohvala produkcije drugog nakladnika elektroničkih zvučnih knjiga. Ostala mišljenja odnosila su se na visoku nabavnu cijenu građe te opravdanost takve nabave za mala ruralna mjesta. Nekoliko ispitanika pohvalilo je inicijativu Knjižnica grada Zagreba i Vive info u provedbi projekta uvođenja takve vrste građe u sustav ZaKi.

4.4.5. Rasprava i zaključci o provedenom istraživanju

Analiza podataka o zbirci elektroničkih zvučnih knjiga u sustavu ZaKi pokazala je da je vrlo mali broj knjižnica odlučio izgraditi takve zbirke, unatoč tome što sve narodne knjižnice iz tog sustava imaju tu mogućnost.

Analiza rezultata upitnika potvrdila je da knjižnice koje posluju u knjižničnom sustavu ZaKi imaju informaciju da elektroničke zvučne knjige mogu nabavljati kroz navedeni sustav (IP1), kao i da knjižnice imaju potrebu za dodatnom edukacijom vezanom za nabavu, obradu, posudbu i korisničku podršku za posudbu elektroničkih zvučnih knjiga (IP3). Da je najveća prepreka za izgradnju zbirke elektroničkih zvučnih knjiga nedostatak sredstava za nabavu knjižnične građe nije dokazano (IP2).

Većina knjižnica (62,2 %) koje posluju u knjižničnom sustavu ZaKi izjasnila se potvrdno da ima informaciju da elektroničke zvučne knjige mogu nabavljati kroz navedeni sustav. Unatoč tome, očekivao se značajno viši postotak te potvrde, te je zaključeno da je potrebna dodatna prezentacija mogućnosti sustava korisnici-

ma sustava. Pretpostavka o potrebi dodatne edukacije vezane za nabavu, obradu, posudbu i korisničku podršku za posudbu elektroničkih zvučnih knjiga također je potvrđena većinom odgovora (83,3 %). Na temelju tako visokog postotka zaključeno je da je potrebna ciljana edukacija svih korisnika sustava ZaKi. Pretpostavka da je većini knjižnica najveća prepreka za izgradnju zbirke elektroničkih zvučnih knjiga nedostatak sredstava za nabavu knjižnične građe nije se pokazala točnom jer se samo manji dio knjižnica koje ne nabavljaju tu građu izjasnio potvrdno na taj upit (29,7 %) dok je većina knjižnica visokim postotkom (81,1 %) navela nezainteresiranost korisnika kao razlog zbog kojeg ne nabavljaju građu, unatoč tome što je iz odgovora na pitanje o istraživanju korisnika bilo vidljivo da nisu radili istraživanja korisnika kako bi utvrdili njihove stavove vezane uz posudbu elektroničke zvučne knjige. Iako je razvidno da su knjižničari i korisnici prepoznali važnost izgradnje zbirke elektroničkih zvučnih knjiga, zaključna je analiza njihovih odgovora ukazala na veliku potrebu edukacije knjižničara oko uvođenja i korištenja nove vrste građe.

5. Zaključak

Format elektroničkih zvučnih knjiga dostupnih na daljinu bez ograničenja skupine korisnika novi je format u knjižnicama narodnih knjižnica u Hrvatskoj. Osnivači narodnih knjižnica kao i Ministarstvo kulture i medija financiraju nabavu tog formata unutar opsega nabave knjižnične građe (neovisno o vrsti građe). Ispitivanje mišljenja knjižničara pokazalo je veliku potrebu za edukacijom knjižničara u svim segmentima rada s elektroničkom zvučnom knjigom. Savjetodavna misija matičnih razvojnih službi presudna je kod uvođenja novih formata, posebno u manje narodne knjižnice kojima upravo građa dostupna na daljinu omogućava pružanje usluga korisnicima koji su možda mjestom stanovanja udaljeni od fizičkih prostora knjižnice te se time smanjuje isključenost i osigurava dostupnost knjižnične građe i informacija radi jačanja kompetencija za razvoj demokracije, gospodarstva, znanosti i sudjelovanja u informacijskom društvu, što je jedna od glavnih zadaća svake knjižnice. Rezultati anketnog upitnika predstavljeni su upravi Knjižnica grada Zagreba kao i upravi tvrtke Viva info te je na temelju ovog istraživanja u procesu osmišljavanje edukacijskih *webinara* i razmatraju se dodatne mogućnosti razvoja podrške knjižničarima koji rade u sustavu ZaKi.

Knjižničari u narodnim knjižnicama važan su dionik promocije čitanja neovisno o oblicima građe, kao i opismenjavanja korisnika za nove vrste građe pa je uvođenje formata elektroničke zvučne knjige u knjižnične fondove nužnost kako bi ispunili svoje *Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* (2019) propisane zadaće. Svrha provedenog istraživanja bila je utvrditi postojeće stanje nabave, obrade i posudbe elektroničkih zvučnih knjiga u narodnim knjižnicama sustava ZaKi te prikupiti mišljenja knjižničara o toj vrsti *e*-građe. Povećanje zbirke uvr-

štavanjem većeg broja naslova, kao i povećanje korisničke posudbe pokazuju opravdanost uvođenja nove vrste građe u fondove narodnih knjižnica. Rezultati su pokazali da je potrebna dodatna edukacija knjižničara ali i korisnika vezana uz navedenu vrstu građe. Predstoji razdoblje uklanjanja tih prepreka i razvoja sustava s ciljem dugoročne održivosti. Prednosti formata elektroničke zvučne knjige jesu širenje korisničkih usluga, dostupnost građe na daljinu neograničene radnim vremenom i fizičkim prostorom knjižnice, porast broja novih korisnika zbog nove vrste građe, pružanje novog iskustva čitanja, promicanje pismenosti i kulture na novim medijima. Nedostaci formata elektroničke zvučne knjige uključuju ovisnost izgradnje zbirke o nakladničkoj produkciji (nedovoljno naslova i mali broj nakladnika), potreba tehničkih znanja i vještina, kao i posjedovanje uređaja za reprodukciju (mobitel, laptop ili čitač e-knjige) za korištenje građe i potreba edukacije knjižničara i korisnika.

Longitudinalno istraživanje s navedenim parametrima dopunjeno istraživanjem stavova korisnika Knjižnice grada Zagreba planiraju provoditi periodično kako bi se pratio i u skladu s potrebama modelirao razvoj nabave, obrade i posudbe elektroničke zvučne knjige. Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti knjižnicama koje izgrađuju zbirku elektroničkih zvučnih knjiga za daljnji razvoj usluge ali i kao poticaj za razmišljanje o daljnjem pravcu razvoja izgradnje zbirke knjižnicama koje tu vrstu građe nisu još uvrstile u svoje fondove.

LITERATURA

- A History of audiobooks (2023) Audio Publishers Association. *A History of audiobooks*. [pristup: 2025-01-31] Dostupno na: <https://www.audiopub.org/history-of-audiobooks>
- Bodiš M. i J. Kenda (2024). Čitamo li e-knjigu: vrednovanje zbirke e-knjiga u Knjižnicama grada Zagreba. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 67, 3: 261–278 [pristup: 2025-01-27] <https://doi.org/10.30754/vbh.67.3.1282>
- Book industry (2023). *Book industry communication digital audio best practice: glossary* (2023) [pristup: 2025-1-27] Dostupno na: chrome:extension://efaidnbmnmnibpcajpegclefindmkaj/https://bic.org.uk/wp-content/uploads/2023/03/BIC_Digital-Audiobook-Glossary-March-2023-Version-1.02.pdf
- Cej V.; J. Kenda i M. Pipp (2022). Projekt e-knjiga u Knjižnicama grada Zagreba. U: Dunja Marija Gabriel i Frida Bišćan (ur.). *Promjene u narodnom knjižničarstvu – stvarnost, potrebe i suvremeni trendovi: 12. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj: zbornik radova*. (str. 539–554). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- IFLA principles for library e-lending (2013). International Federation of Library Associations. [pristup: 2025-01-31] Dostupno na: <https://www.ifla.org/ifla-principles-for-library-e-lending/>

- Johnson, S. (2012). Key issues for e-resource collection development: a guide for libraries. International Federation of Library Associations. [pristup: 2025–01–31]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/acquisition-collection-development/publications/Electronic-resource-guide.pdf>
- Kim, N. (2021). E-book, audio-book, or e-audio-book: the effects of multiple modalities on EFL comprehension. *English Teaching* 76, 4: 33–52 [pristup: 2025–03–03] Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1331338>
- Larsons, L. C. (2015). E-book and audiobooks: extending the digital reading experience. *The Reading Teacher* 69, 2: 169–177 [pristup: 2025–03–03] Dostupno na: <https://ila.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/trtr.1371>
- Letinić, Lj. (2025). Suosnivačica produkcijske/nakladničke tvrtke Audio Store Transonica i platforme book&zvook. Usmeni intervju vodila Jasmina Kenda 28. 1. 2025. (Privatna arhiva).
- Marakeški ugovor (2013). *Marakeški ugovor o olakšanju pristupa objavljenim djelima za osobe koje su slijepe, koje imaju oštećenje vida ili imaju drugih poteškoća u korištenju tiskanim materijalima*. [pristup: 2025–01–27]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A22018A0221%2801%29>
- Phillips, A. i M. Kovač, M. (2024). *Je li ovo knjiga?* Zagreb: Naklada Ljevak
- Rječnik (2022). *Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja = Croatian Dictionary of Librarianship = Kroatisches Wörterbuch des Bibliothekswesens*. [Autori S. Brbora i sur.]. [urednice D. Živković i A. Horvat]. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Silipigni Connaway, L. i M. L. Radford (2021). *Research methods in library and information science*. Santa Barbara: Libraries Unlimited
- Smjernice za građu (2011). *Smjernice za građu laganu za čitanje*. 2. prerađeno hrv. izd. (2011). [pristup: 2025–01–30]. Dostupno na: <chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpegglefindmkaj/https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/datoteke/978.pdf>
- Smjernice za pristupačnost (2022). *Smjernice za pristupačnost narodnih knjižnica*. [ur. Karolina Zlata Radigović i Dijana Sabolović-Krajina]. Koprivnica: Hrvatska knjižnica za slijepe; Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica
- Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj (2021). *Narodne novine* 103/2021. [pristup: 2025–01–27]. Dostupno na: https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1834.html
- Upute za dodjelu ISBN-a (2023). *Upute za dodjelu ISBN-a e-knjigama i aplikacijama za e-knjige*. [pristup: 2025–02–24]. Dostupno na: <chrome-extension://efaidnbmnnnnibpcajpegglefindmkaj/https://nsk.hr/wp-content/uploads/2023/10/Upute-za-dodjelu-ISBN-a-e-knjigama-i-aplikacijama-za-e-knjige.pdf>
- Živković, D. (2001). *Elektronička knjiga*. Zagreb: Multigraf
- Živković, D. (2012). Elektronička knjiga. U: Horvat, A.; Živković, D. *Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige* (str. 91–178). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada